

Krönika

Dianas martyrium har fyllt ett år och Per-Olof Bolander tycker att Towers borde vara mer än en symbol.

En kult som stinker

Ett år har gått sedan folkets prinsessa för rakt in i evigheten via en betongpelare under en bro i Paris. Det är ett jubileum som uppmanar till både sorg och begrundan. Inte för Dianas skull – hon dog som hon levde, i ett högriskspel med krafter hon kunde exploatera men inte kontrollera. Givetvis en tragedi för hennes och de andra omkomnas närmaste, annars ett i raden av glamorösa, förtida dödsfall och därmed en angelägenhet för kändisindustrin och dess konsumenter.

Vad efterspelet visade var hur den industrin och de konsumenterna helt kunde styra och genomsyra en nations självförståelse, och ställa avvikande ideal och traditioner i skamvrån. Att på gator och torg fritt agera ut ett kitschigt sorgespel vars dramaturgi och uttrycksmedel lånats från talkshowernas snyft och kram-drottning Oprah Winfrey var inte tillräckligt.

Den kungliga familjen som hanterade sin sorg – eller brist på sorg – med den reserverade självbehärskning dess traditioner föreskriver, drevs av opinionen att äsidosätta protokoll och egna uppförandenormer. Kulmen på spektaklet var begravningen, där de kungliga artigt lyssnade till hur Dianas bror agiterade mot dem i minnestalet. Därefter genljöd Westminster Abbey av Diana-kultens ledmotiv: En tårdrypande schlagertext framförd av Elton John till en begagnad melodi ursprungligen tillägnad Marilyn Monroe. Vad de kungliga kände i denna skammens stund kan vi inte veta, men vem kan klandra dem

Diana är en spegel där självömkan återkastas som äkta engagemang och själslig förfining.

om deras tankar stundtals gick till äldre, bättre dagar då adliga uppviglare som earl Spencer släpades till Towers och gycklare som Elton John fick komma och gå bakvägen?

I Diana-kulten förenas masspublikens fascination av jetset-kulturen som en sex- och skandalfylld såpa med sentimental dyrkan av lidande och utanförskap som tecken på äkta godhet. Diana är en spegel där självömkan återkastas som äkta engagemang och själslig förfining. Genom Diana förlänas var offer – för aids, anorexi eller vanlig molande vardagsvantrivsel – andlig kungavärdighet. Diana-dyrkarna står givetvis främmande för den världsliga monarki som inte bekräftar deras olycka genom att gestalta ett ställföreträdande lidande.

Dagarna efter kraschen växte animositeten mot kungahuset till en styrka som tycktes hota monarkins fortlevnad. Det var en illusion, skapad av en tillfällig och ohelig allians mellan massan av snörvlande Diana-dyrkare och opportunistiska republikaner i media som såg en chans att äntligen vinna folkligt stöd. Men Diana-dyrkarna är allt annat än republikaner. De vill ha en känslolöjnkande Disney-monarki som bekräftar dem, men är inte beredda att ersätta familjen Windsor med en president. Ätminstone inte nu när den värsta känslostormen bedarrat och kungahuset vinnlagt sig om att inte öppet visa sitt förakt utan istället gjort vissa eftergifter åt populismen, som att fotografera sig med Spice Girls. I det långa loppet kan Dianas död vara en välsignelse för den brittiska monarkin. En levande Diana i strålkastarluset var en alternativ, inofficiell monarki mera hotfull än kulten av minnet.

En form av den kulten är de radikalfeministiska tolkningarna av Dianas liv som en illustration av, men även utmaning mot, det patriarkala förtrycket.

Sådan är den moderna vänstern: Den hyllar och begråter en överklasskvinnas under sitt korta vuxna liv, för att citera A N Wilson i TLS, "inte gjorde mycket mer än shop-pade, kräktes och bedrev utokt."

4 september 1998
PER-OLOF BOLANDER

Hjärtnipande drift med Sartre

Hur Akademien lyckades missa Boris Vian är obegripligt. Det var dessutom en grabb som kunde ha haft kul för pengarna. Gunder Andersson levererar porträtt två i sin serie.

Boris Vian blev inte gammal, han var bara 39 år när han dog av en hjärtattack 1959. Ända var han redan en legend, en kung i existentalisternas Montparnasse, där han spelade trumpet på det ryktbara caféet Le Tabou. Otoliga texter i alla möjliga genrer kom från hans penna: Drygt halvdussin romaner (varav tre finns översatta till svenska), noveller, SF, teaterpjäser, filmmanus, sångtexter, jazzjournalistik, tidningskolumner. Han hade filmroller hos bland annat Roger Vadim.

Dem Nobel glömde 2

Boris Vian
Dagarnas skum
Öv: Lars Erik Sundberg
PAN/Norstedt, 1968

Redan debutboken *Jag ska spotta på era gravar* (1946, översättning 1968) gjorde skandalsuccé. Det är en moraliskt hållen hämndhistoria i amerikansk miljö, där han tar ställning för de svartas kamp. Den åtalades för att vara förråden och förbjöds. Vian och förläggaren fick dryga böter för sårande av tukt och sedlighet.

I debutboken var Vian tydligt påverkad av den hårdkokta amerikanska litteraturen. Han skrev ytterligare ett par böcker i den genren under pseudonymen Vernon Sullivan. När han sedan började publicera böcker under eget namn hade han bytt stil. *Dagarnas skum* (1947, översättning 1968) är en tragisk kärleksroman, och liknar som sådan ingen annan.

Existentialisternas Paris

Det man möter är existentalisternas Paris på 40-talet – men ett Paris sett genom en patafysikers ögon. Staden, tingen, miljöerna har sitt eget liv, bortom all rim och reson. Eller rättare sagt: Bortom det förväntade och självklara. För på sätt och vis finns det en logik i galenskapen.

Kärnhistorien handlar om ett kärlekspar, Colin och Chloe, vars unga lycka kommer att brytas sönder av sjukdom och död. När Chloe blir sjuk förändras inte bara hon, hela omgivningen förändras med henne. Hennes nur krymper samman, all lyx försvinner, allting blir grått, fattigt, fult. Vian låter helt enkelt den sörjande Colins stämningssläge ta fysisk gestalt.

Av detta kan det verka som om *Dagarnas skum* är en sorgesam bok. Den är raka motsatsen: Livsbejakande, uppsluppen, satirisk. Inte minst hejdlöst fantasifull. Här möter man världslitteraturens enda

Legenden. Boris Vian var en kung i existentalisternas Montparnasse, där han spelade trumpet på det ryktbara caféet Le Tabou.

Foto: AFP/PRESENS BILD

cocktailpiano: Ett piano som blandar drinkar efter de låtar som spelas. Här finns en kock som kan göra de mest sanslösa maträtter (en parodi på det franska köket) och inte minst ett elegant iscensatt mord på Jean-Paul Sartre (i boken kallad Jean Sol-Partre). Simone de Beauvoir finns också med på ett hörn, här kallad "hertiginnan de Bovouard".

Vian och Sartre umgicks

Boris Vian och paret Sartre umgicks, men det verkar ha varit ett umgänge med vissa komplikationer. Med lustfylld envishet ägnar sig Vian boken igenom åt att parodierna titeln på Sartres roman *Aklett* (Det preliminära valet innan uppstötningen, Paradox över spyan, Stanken, Blommornas rap, *et cetera*).

Till slut låter han hustrun till Chic, fanatisk samlare av Partres böcker, Partres manus och Partres kostymer, ta livet av honom med ett instrument kallat "hjärtniparen". När sliter helt enkelt hjärtat ur Partres kropp. Till hennes förvåning har det formen av en tetraeder, en kropp begränsad av fyra trianglar.

(När jag slår upp ordet i min uppslagsbok får jag först upp sidan som handlar om Sartre. Det skulle Boris Vian ha gillat.)

Den Vian som skrivit de hårdkokta böckerna å la Cain och Hammett förnekar sig inte helt i *Dagarnas skum*: Här satiriserar en våldsamt polismakt, statens förlängda arm (Frankrike var ju ingen helt och hållet rumsren demokrati), Colin bär omkring på ett vapen

kallat "snutdödaren", hus sticks i brand. Till slut finner sig det stora köaset som svar på den stora smärtan och Chloes kropp slukas upp av jorden.

Hon sliter helt enkelt hjärtat ur Partres kropp. Till hennes förvåning har det formen av en tetraeder, en kropp begränsad av fyra trianglar.

Romanen förmedlar det mycket pratagliga i det Paris vi alla känner, krogarna, caféerna, kajerna, som oförmodat blandas med fantastierets lyft ut ur det reella. I så måtto kan Vians prosa föra tanken till det surrealistiska måleriet. Han är öppet elak mot den katolska kyrkan som företräds av en snål och girig präst, han låter Colin prata med Jesus på korset om Chloes död. Denne gäspar likgiltigt.

Colin har, inte minst, handlingen i genombudet sig en husmus som får kommentera än det ena, än det andra. Den tillerkänns också en sorts slutord, vilande med sitt huvud i en katts käftar. En nog så poetisk sinnebild för vår tillvaros bräckliga villkor.

Dagarnas skum – en roman om den unga kärleken och en ungdom dömd att upphöra. Liknar ingenting i genren förekommande.

GUUNDER ANDERSSON